

Yttrande över betänkandet Konstnär – oavsett villkor? SOU 2018:23

Inledning

Kulturrådets verksamhet spänner över hela det kultur- konst- och konstnärspolitiska fältet. Genom bidragsgivning och andra främjande åtgärder verkar vi för en konstnärligt och kulturpolitiskt värdefull utveckling inom teater, dans, musik och annan scenkonst, litteratur, kulturtidskrifter, läsfrämjande och bibliotek, bild och form samt museer och utställningar, regional kulturverksamhet, samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur. Vår uppgift är att verka för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag, och genom andra främjande åtgärder. Utgångspunkten är de nationella kulturpolitiska målen.¹

Kulturrådet hanterar över 50 olika bidragsformer: Samtliga påverkar på ett eller annat sätt konstnärers villkor och möjligheter till försörjning.

Det är med stort intresse vi tagit del av Konstnärsutredningens bakgrundsbeskrivningar, bedömningar och förslag.

Med stöd i utredningen kan vi konstatera att det inte går att finna en skiljelinje mellan konstnärspolitik och kulturpolitik. Utredningen förefaller bitvis vara av samma uppfattning, och konstaterar på flera ställen att många kulturpolitiska insatser har betydelse för konstnärernas villkor, såsom bidrag till institutioner, fria grupper, fria arrangörer och andra fria aktörer, bokförlag, tidskrifter m fl. I utredningens analys har däremot primärt Konstnärsnämndens stödformer ingått, medan en genomgång av exempelvis Kulturrådets stöd till fria grupper (de som saknar offentlig huvudman) och till infrastruktur i form av arrangörer, främjande verksamhet etc. i stora delar saknas. Till utredningens försvar ska sägas att även utredningsdirektiven hade fokus på Konstnärsnämndens stödformer, och endast på delar av Kulturrådets stöd: allianssystemet, centrumbildningarna och MU-avtalet. Denna skevhet innebär dock att helhetsbilden av hela den kedja som påverkar konstnärers förutsättningar i stora delar saknas i utredningen.

Kulturrådet vill understryka vikten av att se till de samlade statliga insatserna inom utgiftsområde 17 i statsbudgeten och att analysera hur detta system sammantaget kan utvecklas för att förbättra konstnärers villkor och möjligheter att vara verksamma. Exempelvis kan man se att det i den senaste propositionen som behandlade konstnärers situation i ett bredare perspektiv, Konstnärernas villkor från 1998², lades fram en rad förslag som syftade till att öka efterfrågan på konstnärers arbete, utöver förslag för att höja ersättningarna för utfört konstnärligt arbete. Där ingick bland

¹ Förordning (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd

² Prop. 1997/98:87

annat ett då helt nytt stöd till utställningsarrangörer inom bild- och formområdet, liksom ökade bidrag till fria grupper, musikarrangörer och lokala och regionala teater-, dans- och musikinstitutioner.³

Vi sympatiserar med utredningens ambition att inkludera konstnärer inom alla konstarter i begreppet konstnär, men kan samtidigt konstatera att ett brett konstnärsbegrepp är svårt att praktisera: Det riskerar att osynliggöra behoven hos de olika områdena. Utredningen har, särskilt avseende bedömningar och förslag, ett fokus på bildkonst, medan en analys av strukturer, förändringar och behov inom andra konstområden och branscher i flera delar saknas.

Utredningens förslag till reformram om 225 miljoner kronor ska finansieras genom omprioriteringar inom utgiftsområde 17 i statsbudgeten, utan att närmare gå in på vilka anslag som omfördelningen skulle gälla eller vilka konsekvenserna detta skulle få. Kulturrådet vill understryka att det inom de anslag som myndigheten disponerar inte kan göras neddragningar ens i närheten av denna storleksordning utan att det skulle få långtgående konsekvenser för kulturlivet och konstnärers förutsättningar att vara verksamma. De föreslagna reformerna skulle kräva en utökning av ramen för kulturbudgeten.

Sammanfattning av Kulturrådets ställningstaganden

Utredningen anger ett antal punkter som motiv och inriktning för konstnärspolitiken (9.2.1), som vi tolkar som förslag till mål för konstnärspolitiken. Det finns inga skäl att invända mot det som står där, däremot saknas det internationella perspektivet och ett medborgarperspektiv. Det framstår inte tydligt vilken status förslagen till motiv och inriktning är tänkta att ha, eller hur dessa ska förhålla sig till de nationella kulturpolitiska målen.

Vi avstyrker det breda konstnärsbegrepp som utredningen föreslår (9.2.2), som är tänkt att ”omfatta alla kända och ännu okända uttryck för konstnärlighet”. Vi konstaterar att de konstnärspolitiska insatserna och stödformerna i praktiken måste utgå från olika konstformer, även om formuleringarna inom varje konstform bör vara vida och förändras över tid för att inte exkludera nyare uttryck.

Kulturrådet välkomnar att utredningen lyfter frågan om social snedrekrytering till konstnärliga yrken. Vi ser emellertid att det allt övrigt överskuggande skälet för detta handlar om att konstnärer som grupp har lägre inkomster och osäkrare anställningsförhållanden än befolkningen i övrigt. De förslag som utredningen lämnar adresserar i låg utsträckning detta faktum (9.3.2).

Vi instämmer i utredningens bedömning att fler unga på fler platser ska ges möjlighet till konstnärligt arbete i närvaro av professionella konstnärer. Vi vill emellertid avråda från den inlåsning i ”hus” som utredningen föreslår (9.3.5). Som en

³ Se även beskrivning, s. 65 i utredningen

konsekvens därav, avstyrker vi från att gå vidare med ett förslag som kräver en särskild statsbidragsförordning om konstnärliga produktionshus för ungdomar, men skulle välkomna en förstärkning om 50 miljoner kronor till verksamheter som har potential att verka i den riktning som föreslås.

Utredningen bedömer att det finns behov av mer fortbildning för konstnärer som befinner sig senare i karriären (9.3.6). Utredningen har inte undersökt vilka skälen är till att lärosätena idag inte väljer att satsa mer på sådana fristående kurser. Här lyfter Kulturrådet att ett viktigt hinder för fortbildning kan utgöras av andra brister som behöver åtgärdas: Fortbildning är arbetsgivarens ansvar, och flertalet konstnärer är sin egen arbetsgivare eller saknar en anställningsform som medför att en arbetsgivare tar detta ansvar.

Inom digitaliseringens område föreslår utredningen bland annat att regeringen ska ta fram en samlad strategi för digitalisering av den offentligt finansierade kulturen och att ett samordningssekretariat ska inrättas vid Kulturrådet, som också ska ansvara för framtagande av strategin (9.4.2). Vi instämmer i att staten bör ta ett mer samlat grepp om digitaliseringens påverkan på konstnärernas yrkesutövande, och delar uppfattningen att Kulturrådet bör få ett samordnande uppdrag för detta. Vi konstaterar att utredningen inte specificerar hur de 100 miljoner kronor i reformmedel som föreslås skulle fördelas, men pekar på möjligheten att bland annat fördela utvecklingsbidrag till institutioner och aktörer avseende olika aspekter av digitalisering.

Vi välkomnar en ökad satsning på residensprogram genom Konstnärsnämnden. Däremot avstyrks förslaget om konstnärliga residens på statliga myndigheter (9.4.5).

Vi instämmer i utredningens analys av konstens behov av ”mellanhänder” och att befintliga strukturer behöver stärkas (9.4.7). Utredningen ger vissa exempel på vad de avser med mellanhänder, men bedömningen skulle ha vunnit på att utveckla begreppet. Vi vill här peka exempelvis på det tillfälliga stöd som Kulturrådet har för kulturexport för gallerier, förlag, agenter och producenter med stöd av Tillväxtverket, och konstaterar att satsningar på sådana typer av mellanled kan betyda mycket för konstnärers möjlighet att nå ut, verka och utvecklas.

Förslaget om att Kulturrådet ska få i uppdrag att förbereda och sjösätta en särskild allians för upphovsmän avstyrks (9.4.7). För det första kan man konstatera att utredningen inte tydligt beskriver vilka yrkesgrupper de här primärt avser och hur en alliansmodell skulle kunna fungera i praktiken för de olika grupperna. Förslaget illustrerar en otillräcklig analys av heterogeniteten inom konstnärssområdet. Det vittnar också om en otillräcklig analys av omvärldsförändringarna inom de respektive konstområdena och hur dessa kommer att påverka behoven av förnyade stödsystem inom en överskådlig framtid.

Vi tillstyrker att anslaget för centrumbildningar förstärks med 10 miljoner kronor (9.4.7). Ökad finansiering i denna storleksordning skulle innebära att centrumbildningarnas respektive verksamheter kan utvecklas och deras regionala förankring exempelvis förstärkas, något som Kulturrådet ser som angeläget.

Utredningen föreslår avseende kultursamverkansmodellen att de namngivna konstområdena ska strykas ur förordningen, i syfte att öka tilliten, minska detaljregleringen och att ge utrymme för nya konstnärliga uttryck. Detta skulle vara direkt kontraproduktivt av flera skäl, i synnerhet konstnärspolitiska. Utredningens förslag om att tillföra 25 miljoner kronor till anslaget för kultursamverkansmodellen tillstyrks. Vi ser att dessa medel med fördel skulle kunna avsättas för utvecklingsbidrag i syfte att stimulera en fortsatt utveckling av regionala konstnärspolitiska insatser.

Vi vill understryka vikten av att se till hela det samlade ekosystemet bestående av bland annat arrangörer, scener, institutioner och ”mellanhänder”, som möjliggör för konstnärer att vara verksamma och att nå en publik. Utredningen saknar i stora delar detta helhetsperspektiv. Därför välkomnar vi ett uppdrag att göra en fördjupad analys av arrangörsledet inom alla konstområden (9.5.4). Att se över arrangörsledet inom samtliga konstområden är dock en högst omfattande uppgift som kräver tid och resurser.

När det gäller utredningens val att särskilt lyfta konstbildningens betydelse vill vi bredda och komplettera bilden. Utredningen beskriver endast i vaga ordalag vad de egentligen avser då de talar om konstförmedlande organisationer, konstförmedlande insatser och konstbildning. I all Kulturrådets bidragsgivning inom alla konstområden finns tillgänglighetsförändringar med som ett perspektiv och det finns en mängd aktörer som arbetar med konstförmedling. Vi ser stora behov av att stärka fria producenter, arrangörer och organisationer som på olika sätt arbetar främjande för att utveckla sitt arbete med förmedling och bildning, men ser inget skäl att avgränsa reformmedel till det utredningen benämner ”konstförmedlande insatser” (9.5.5).

Vi har inga invändningar mot att fler myndigheter inom museisektorn ska få i uppdrag att redovisa utbetalda ersättningar enligt MU-avtalet, men vill betona att det framförallt är inom regionala och kommunala sektorn som tillämpningen behöver öka.

Gällande förvaltningen av konstnärspolitiken instämmer Kulturrådet i att det vore till gagn för konstnärerna med en än mer utökad samverkan mellan kulturmyndigheter med liknande uppdrag (9.10.2). En genomgripande kartläggning och analys av hur befintliga stödsystem förhåller sig till varandra skulle behöva göras. Vi tror att detta skulle kunna möjliggöra en bättre anpassning av olika stödformer till konstfältens behov, och identifiering av eventuella överlappningar respektive luckor som finns inom nuvarande strukturer hos de respektive myndigheterna.

Kulturrådet tillstyrker utredningens förslag om att samtliga konstnärspolitiskt relaterade anslag inom utgiftsområde 17 ska omfattas av statens pris- och löneomräkning (9.11.2). Vi har återkommande i budgetunderlag pekat på vikten av att samtliga sakanslag som myndigheten disponerar bör omfattas av pris- och löneomräkning.

Författningsförslag

Förslag till förordning om statsbidrag till konstnärliga produktionshus för ungdomar

Kulturrådet avstyrker förslaget. Se vidare avsnitt 9.3.5.

Förslag till förordning med ändring i förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet

Kulturrådet avstyrker förslaget. Se vidare avsnitt 9.5.3.

Utredningens bedömningar och förslag

9.2 En ny konstnärspolitik

9.2.1 Motiv och inriktning

Utredningen föreslår ett antal strecksatser som förslag till motiv och inriktning för en särskild konstnärspolitik, vilket vi tolkar som förslag till konstnärspolitiska mål. Det finns inga skäl att invända mot det som står där, såsom värnande av konstens frihet och egenvärde. Det internationella perspektivet och ett medborgarperspektiv saknas i utredningens förslag. Det framstår inte helt tydligt vilken status förslagen till motiv och inriktning är tänkta att ha, eller hur dessa ska förhålla sig till de nationella kulturpolitiska målen.

9.2.2 Konstnärsbegreppet

Vi avstyrker det breda konstnärsbegrepp som utredningen föreslår som är tänkt att ”omfatta alla kända och ännu okända uttryck för konstnärlighet”. Vi konstaterar att de konstnärspolitiska insatserna och stödformerna i praktiken måste utgå från olika konstformer, även om formuleringarna inom varje konstform bör vara vida för att inte exkludera nyare uttryck. Det är också svårt att se vilken praktisk betydelse förslaget i sin nuvarande form har.

Konst utvecklas alldeles oavsett benämningar. Konstnärer omprövar uttryck, oftast med avstamp i ett specifikt konstområde. Dessa områden skiljer sig på en mängd olika vis. För att fungera i praktiken måste insatser och stödformer anpassas till de behov och utmaningar inom de olika fälten. Givetvis ska formuleringarna inom varje konstform vara vida för att inte exkludera nya uttryck.

9.2.3 Åtgärder för att stärka konstnärernas professionella arbete

Kulturrådet instämmer i stora delar av utredningens analys och bedömningar av åtgärder som krävs för att förbättra förutsättningarna för konstnärers professionella

arbete. De enskilda delarna kommenteras under separata rubriker nedan, i enlighet med utredningens disposition.

Kulturrådet instämmer i att snedrekryteringen till konstnärliga högskolor är en betydelsefull fråga för konstens utveckling, relevans och angelägenhet i samhället. En aspekt som utredningen delvis förbiser är att de otrygga och osäkra ekonomiska och sociala villkor som möter konstnärer i samhället sannolikt är ett av de viktigaste skälen till snedrekryteringen.

Kulturrådet instämmer i högsta grad med att kulturinstitutioner liksom övrig infrastruktur inom kulturområdet som får offentligt stöd från stat, landsting/region eller kommun är en förutsättning för att konstnärer ska kunna möta en publik och kunna få ekonomisk ersättning, och måste ses som en integrerad del av den politik som främjar konstnärers professionella arbete. (Att här dra en gräns mellan konstnärspolitik och kulturpolitik är omöjligt och föga fruktbart.)

Kulturrådet instämmer i att den ekonomiska ramen för kulturpolitiken behöver ökas, men konstaterar att utredningen inte närmare preciserar vilka utgiftsposter inom utgiftsområde 17 i statsbudgeten som avses då de skriver ”ramen för konstnärpolitiken” och att bedömningen heller inte tydligt återspeglas i förslagen.

Huvuddelen av de konkreta förslag till reformmedel som läggs fram av utredningen avser förändringar som inte direkt återfinns inom det fält som brukar definieras som konstnärspolitik.

9.2.4 Måluppfyllelse

Kulturrådet önskar inte kommentera utredningens bedömning av de nuvarande stödordningarna till enskilda konstnärer.

Även i detta sammanhang vill vi dock peka på vikten av att se den samlade kulturpolitiken med stöd riktade direkt till enskilda konstnärer, parallellt med stöd riktade till grupper av konstnärer och arrangörer och andra främjande organisationer, som en helhet som påverkar konstnärers villkor för utövande. Vi instämmer i utredningens konstaterande av att kulturpolitiken och konstnärpolitiken är ömsesidigt beroende av varandra och att insatser för att skapa goda villkor för konstnärer därför är ett ansvar och en prioriterad del av den nationella kulturpolitiken (s. 355).

9.3 De konstnärliga utbildningarna

9.3.1 Allmänt om utbildningssystemet

Utbildningssystemet, från grundskolan upp till högre utbildningsnivåer, är naturligtvis helt avgörande för återväxten och utvecklingen av konstnärer och andra närliggande professioner i landet. Kulturrådet noterar att utredningen har valt att göra bedömningar och lämna förslag även på dessa områden.

Kulturrådet önskar inte kommentera bedömningen av vilka behov som eventuellt skulle finnas avseende innehållet i utbildningarna. Frågan om fortbildning och snedrekrytering kommenteras under avsnitt 9.3.2 respektive 9.3.6.

9.3.2 Konstnärliga högskolornas satsningar mot snedrekryteringar

Kulturrådet konstaterar liksom utredningen att frågan om snedrekrytering till högre konstnärliga utbildningar är brännande central för att främja ökad mångfald i konst- och kulturlivet i Sverige, men önskar inte i övrigt kommentera utredningens bedömning.

Frågan om snedrekrytering är mångbottnad. Processen börjar redan i den tidiga skolåldern och är utöver skolmiljön även kopplad till tillgängligheten till konst och kultur i stort. För att minska snedrekryteringen till konstnärliga högskolor är en första förutsättning att det finns möjligheter för alla barn och unga att prova olika konstnärliga uttryck inom t.ex. kulturskolan.

Att kunna visa på att konstnär är ett yrke som det går att försörja sig på bedömer vi däremot som den utan jämförelse viktigaste faktorn för att minska snedrekryteringen till konstnärliga högskolor då undersökningar visat att de är personer med svag socioekonomisk bakgrund, infödda eller med utländsk bakgrund, som väljer bort att satsa på en yrkeskarriär som konstnär. Att den kanske viktigaste faktorn till snedrekrytering är de villkor som konstnärerna senare möter i arbetslivet har inte belysts tillräckligt av utredningen. Breddad rekrytering till högskolor har stor betydelse ur ett demokratiskt perspektiv men leder inte i sig till förbättrade villkor för konstnärer.

9.3.3 Kulturskolans ansvar

Precis som utredningen konstaterar har regeringen under de senaste åren genomfört åtgärder för att bidra till utvecklingen av kulturskolan i syfte att göra den mer tillgänglig och jämlik. Sedan 2016 fördelar Kulturrådet årligen cirka hundra miljoner kronor i utvecklingsbidrag till de kommunala musik- och kulturskolorna och ett Kulturskolecentrum har i år inrättats på myndigheten. Arbetet styrs utifrån det nationella målet för de statliga insatserna till stöd för den kommunala kulturskolan som antogs av riksdagen i maj 2018. Målet för de statliga insatserna är ”att främja kulturskolans möjligheter att erbjuda barn och unga undervisning av hög kvalitet i kulturella och konstnärliga uttryckssätt, liksom möjligheterna till såväl fördjupning som bredd i undervisningen med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar.”⁴ För att nå det övergripande målet bör de statliga insatserna för den kommunala kulturskolan bidra till att tillgänglighet och jämlikhet främjas, ett brett och angeläget utbud av kulturella och konstnärliga uttryck, hög kvalitet såväl i den breda som i den fördjupade undervisningen och god kompetensförsörjning.

⁴ Prop. 2017/18:164, s. 10

Kulturskolan är den största utföraren av utbildning i olika konstnärliga uttrycksätt för barn och unga. De kommunala huvudmännen satsar stora resurser på kulturskolan och många barn står också i kö till verksamheterna. Samtidigt finns en snedrekrytering in till kulturskolan. Det handlar bland annat om svårigheter att locka barn och unga med olika socioekonomisk bakgrund eller med utländsk bakgrund. Kulturskolecentrum ska arbeta för att stötta kulturskolorna och deras huvudmän i att göra kulturskolan mer tillgänglig för alla barn och unga. Som nämns i propositionen har den kommunala kulturskolan en unik möjlighet att vara en mötesplats för barn och unga från olika delar av samhället. En bred rekrytering av elever till verksamheten är en förutsättning för att få en befolkning som tar del av konst och kultur eller skapar själva och ges möjlighet att bli professionella konstnärer.

9.3.4 Tillgänglighet till konstnärliga utbildningar

Att placera delar av de konstnärliga högskoleutbildningarna i socioekonomiskt svaga bostadsområden, såsom utredningen föreslår, kan säkert ge positiva effekter då det kan synliggöra utbildningen och möjligheten att arbeta som konstnär. Men förslaget förutsätter att synergieffekter kommer av en omlokalisering av utbildningarna – är man säker på att det kommer att ske. Men helt klart kan det ge nya lokala samarbeten som gynnar både utbildningen och dess studenter samt lokalsamhället. En utvecklad samverkan mellan konstnärliga högskolor samt regionala och andra kulturinstitutioner är också en möjlighet för högskolorna att nå en bredare synlighet och närhet till andra grupper, något som också kommenteras under avsnitt 9.3.5.

Utredningen skriver att de konstnärliga högskolorna även bör utveckla distansutbildningen i större utsträckning i syfte att öka tillgängligheten till utbildningarna. Kulturrådet instämmer i att möjligheten till distansutbildning är viktig för många konstnärer som är mobila och arbetar på olika platser, i Sverige och utomlands. Detta gäller inte minst inom kulturskolefältet där det dels finns personalbrist och dels en kulturskola i förändring och där personalen behöver vidareutbilda sig.

9.3.5 Konstnärliga produktionshus för ungdomar

Utredningen föreslår att ett nytt statsbidrag införs för konstnärliga produktionshus för ungdomar med syfte att sänka trösklarna till konstnärligt arbete för ungdomar företrädesvis i områden med socioekonomiska utmaningar att utveckla sina konstnärliga förmågor, att ge fler röster plats inom det konstnärliga fältet och att minska snedrekryteringen till de konstnärliga högskolorna. Som mentorer för ungdomarna ska huvudsakligen yrkesverksamma konstnärer knytas till verksamheten. Det nya statsbidraget föreslås tillföras en ekonomisk ram på 50 miljoner kronor fr.o.m. 2020.

Kulturrådet instämmer i utredningens bedömning att fler unga på fler platser ska ges möjlighet till konstnärligt arbete i närvaro av professionella konstnärer. Vi vill emellertid avråda från den inlåsning i ”hus” som utredningen föreslår. Som en konsekvens därav, avstyrker vi från att gå vidare med ett förslag som kräver en

särskild statsbidragsförordning, men skulle välkomna en förstärkning om 50 miljoner kronor till verksamheter som har potential att verka i den riktning som föreslås.

Utredningen beskriver Galleri Syster och deras verksamhet för unga, Lillasyster, som förebildlig. Dessa har stöd från Kulturrådet som utställningsarrangör inom bild- och formkonst. Det är ett av flera exempel på utställningsarrangörer som har en väl utvecklad verksamhet för unga med programverksamhet och pedagoger. Ett annat exempel inom bild- och formområdet är Grafikens hus som mottar stöd från Kulturrådet inom bidrag till regional kulturverksamhet och som redan fungerar som produktionshus för unga.

Att stötta befintliga verksamheter kan göras genom att ge den befintliga kulturstrukturerna såsom kulturskolorna, kommunala eller regionala centra för kultur (kulturhus samt hubbar) eller olika typer av scener och arrangörer en möjlighet att bredda sina utbud. Befintliga kulturinstitutioner skulle kunna få uppdrag av sina huvudmän att i högre utsträckning än i dag ansvara för ungdomsverksamhet och främja god återväxt inom olika konstområden.

En utvecklad samverkan mellan regionala institutioner och konstnärliga högskolor också ha potential att i högre utsträckning ansvara för sådan ungdomsverksamhet som skulle bidra till det övergripande syftet. Tillsammans med en utvecklad kulturskola som når fler skulle detta främja god återväxt inom olika konstområden.

Befintliga verksamheter kan även stöttas genom att främja mindre men fungerande verksamheter som funnits i lokalsamhället sedan tidigare men som i hög grad är beroende av ideella krafter eller projektbidrag för att kunna genomföra sin verksamhet, vilket kan medföra problem i verksamhetens kontinuitet. I de flesta av ovan nämnda fall rör det sig om verksamheter som kan motta statsbidrag genom kultursamverkansmodellen.

Kulturrådet har en rad strategiska uppdrag som syftar till att nå breda och nya målgrupper runtom i landet, inte minst bland barn och unga. Stödet till Skapande skola, det nyinrättade nationella Kulturskolecentret med statsbidrag om 100 miljoner kronor årligen för utveckling av kulturskolan inte minst med fokus på att bredda deltagandet, samt satsningen Stärkta bibliotek är exempel på detta. Därutöver pågår satsningen Kreativa platser, som under 2016–2018 har fördelat 100 miljoner kr till lokala samverkansprojekt vars verksamheter utgår från de boendes behov och önskemål. Erfarenheterna från Kreativa platser visar att projekttröttheten i många områden med socioekonomiska utmaningar är stor. Det har funnits ett stort antal satsningar genom åren som har kommit utifrån och uppifrån utan att varit förankrade i det lokala området, varför det finns ett behov av långsiktighet och stabilitet.

Vi vill i detta sammanhang även erinra om folkhögskolorna och den roll som de spelar för konstnärlig utbildning av unga men också som platser där unga kan arbeta fokuserat med sin konstform under ledning av professionella konstnärer och

pedagoger. Det finns 155 folkhögskolor runt om i landet och de används ofta som en förberedande utbildning innan en konstnärlig utbildning. Det finns också vinster att göra när kulturskolan och folkhögskolan på en ort samarbetar och berikar varandras verksamheter samt visar på möjliga utbildningsvägar.

9.3.6 Fortbildning för konstnärer

Kulturrådet delar utredningens bedömning de konstnärliga högskolorna bör i större utsträckning erbjuda fristående kurser för att möta behovet och efterfrågan av ett livslångt lärande hos yrkesverksamma konstnärer.

Möjligheten till fortbildning är av stor vikt för att utvecklas i sitt konstnärskap och i sin yrkesroll. Behoven av fortbildning för konstnärer inom olika konstområden, liksom det befintliga utbudet av utbildningar, skulle behöva kartläggas närmare för att få en bättre bild av dagens utgångsläge. Fortbildning i form av ett mentorprogram skulle kunna vara ett intressant alternativ, både för de etablerade konstnärerna som utbildas till mentorer och för de mindre etablerade konstnärerna som får vara mentiser.

Kulturrådet vill här även lyfta fram att det inom regeringens satsning på kulturskoleklivet tas fram fortbildningskurser för att möjliggöra för exempelvis verksamma konstnärer att vidareutbilda sig för att kunna arbeta inom kulturskolan. Utbildningar som stärker en yrkesmässig utveckling är också viktiga för att kulturskolorna ska kunna erbjuda undervisning av hög kvalitet och som är relevant för barn och unga.

Möjligheten att satsa mer på fristående kurser för att främja fortbildning finns redan idag hos de konstnärliga högskolorna. Något som inte framgår av utredningen är vilka skälen är till att de inte satsar mer på detta och om det finns några möjliga negativa incitament.

Ett reellt hinder för fortbildning utgörs också av konstnärernas situation på arbetsmarknaden. Fortbildning är i allmänhet arbetsgivarens ansvar medan flertalet konstnärer är sin egen arbetsgivare eller saknar en anställningsform som medför en arbetsgivare som tar detta ansvar.

9.4 Stärkt arbetsmarknad för konstnärer

9.4.2 Digitaliseringens påverkan på konstnärernas yrkesutövande

- Kulturrådet tillstyrker utredningens förslag att regeringen ska ta ett samlat grepp kring digitalisering inom den offentligt finansierade kulturen, men ställer sig tveksam till att just en skriven strategi är det mest verksamma formatet.
- Kulturrådet tillstyrker utredningens förslag om att inrätta ett samordningssekretariat på Kulturrådet.

Digitaliseringen har i flera fall långtgående påverkan för konsten och kulturen, där effekterna och utmaningarna skiljer sig åt mellan olika konstområden. Kulturrådet konstaterar att utredningen här inte har haft möjlighet att försöka göra någon fullständig beskrivning eller analys, varför flera frågor förblir osynliga. Ett resonemang om digitaliseringens effekter för författarna – avseende allt från bibliotekersättning till utvecklingen av förlagsbranschen som helhet – saknas exempelvis helt.

Kulturrådet konstaterar att digitalisering inom konst- och kulturlivet är en mycket bred fråga och att en noggrann analys krävs för att definiera vad ett nationellt strategiskt arbete ska kunna omfatta och förväntas kunna åstadkomma, och vilken roll ett nationellt samordningssekretariat kan förväntas ha i sammanhanget. Av utredningens förslag framgår inte närmare vad som är tänkt att ingå. Vid en utformning av uppdraget bör det också ses i förhållande till det föreslagna uppdraget till Konstnärsnämnden, för att säkerställa synergier och att de områden som avses verkligen täcks in.

Kulturrådet har i en pågående intern översyn av regionernas kulturplaner samt återrapporteringar från regionala kulturverksamheter sett behov av en mer samlad strategi för digitalisering av kulturverksamhet. Utvecklingen går snabbt, och det finns också mycket som redan görs på olika platser i landet. Det kan med tanke på detta vara värt att diskutera hur strategin kan omsättas till ett strategiskt arbete, som kombinerar praktik och målsättningar och tar fasta på ett par principer som är vägledande i digitaliseringen. En skriven strategi kan riskera att bli förlegad redan innan den färdigställs.

Vår översyn visar hur regionerna och deras institutioner redovisat sitt digitaliseringsarbete och ger också en bild över policyer som styr digitaliseringsinsatser på kulturområdet. I översynen har vi hittills fokuserat på tre olika delar: skapande, tillgänglighet och arkivering. Sammantaget visar översynen att digitaliseringen inom kulturverksamheten är ett omfattande område. Kulturrådet bedömer att ett samlat strategiskt arbete för digitalisering inom kulturområdet kan bidra till att digital kulturverksamhet integreras på ett mer systematiskt sätt och att nödvändiga prioriteringar tydligare synliggörs.

Kulturrådet bedömer att ett samordningssekretariat skulle kunna fylla en betydelsefull nationell roll. Ett strategiskt arbete med agila principer skulle kunna driva strategi och praktik. Vid utformningen av ett uppdrag kring ett nationellt, strategiskt arbete, kan man ta fasta på några principer som är grundläggande för digitaliseringen: dela kunskap, prototypa för lärande och fokus på användaren.

Dela kunskap: Kunskapsnod och plattformar för spridning av den utveckling som redan sker och den kunskap som finns är en nyckel till framgångsrik digitalisering. Områden som Öppna data och AI behöver också utvecklas mer inom det offentligt finansierade kulturområdet. Regionerna efterfrågar ett samlat ansvar för att sprida

kunskap och ett samordningssekretariat skulle väl fylla den rollen. DIGISAM skulle på liknande sätt kunna bli en part i stödet för regionerna i institutionernas digitaliseringsarbete.

Prototypa för lärande: Att iterera och prova sig fram är ett arbetssätt som institutioner och organisationer kommer behöva använda för att lyckas med sin digitalisering. Ett sekretariat skulle kunna hantera bidragsgivning för digital utveckling där flera parter t.ex. kan delta i digitaliseringsprojekt.

Fokus på användaren: Att se utifrån och in och ha användaren i fokus är ett perspektiv som är grundläggande för att nå nya målgrupper. Vi kan inte helt förlita oss på att digital distribution når en större publik. Ett sekretariat skulle kunna ansvara för utbildningsinsatser eller bidragsgivning på området för att förstå och nå nya användare på digitala plattformar.

För att ett sådant arbete ska kunna drivas framåt och nå synliga framsteg kräver det, precis som utredningen också konstaterar, resurser för institutioner och andra aktörer. Detta återkommer vi till nedan angående förslaget om reformmedel för digitalisering.

Kulturrådet tillstyrker utredningens förslag att Konstnärsnämnden ges i uppdrag att analysera konstnärernas förutsättningar att verka i det nya digitala landskapet och utveckla sin rådgivningsverksamhet avseende det digitala området.

Vi vill också understryka vikten av att även ordområdet omfattas, eftersom digitaliseringens effekter är avgörande för författares, översättares och dramatikers förutsättningar att vara verksamma.

Utredningen föreslår att Tillväxtverket ges i uppdrag att främja konstnärernas utnyttjande av verkets tjänster som rör digitalisering. Kulturrådet vill lyfta fram Tillväxtverkets arbete och insatser avseende kulturella och kreativa näringar, men avstår från att yttra sig om huruvida detta arbete bör stärkas genom ett särskilt uppdrag gällande just digitalisering.

Utredningen föreslår en ram om 100 miljoner kronor fr.o.m. 2020 för genomförande av strategin och det digitaliseringsarbete som initieras av myndigheterna. I texten anges vidare att detta bl.a. ska innefatta ”frågor om infrastruktur, utvecklingsinsatser för digitalt tillgängliggörande av konst och kultur i regionerna, förstärkningar inom den statliga förvaltningen för analys och för att ge stöd till konstnärerna när det gäller kompetens, digitala redskap och finansiering”.

Av förslaget framgår inte närmare hur utredningen har gjort bedömningen av storleksordningen på denna samlade summa, som samtidigt utgör nära hälften av de reformmedel som totalt föreslås. Utredningen anger heller inte hur de 100 miljoner kronorna skulle fördelas mellan de olika insatsområden som nämns. Kulturrådet konstaterar att förutsättningarna bör analyseras närmare för att kunna göra en

bedömning av både vilka insatser som bör prioriteras, och en uppskattning av kostnadsramarna.

Kulturrådet har i sitt senaste budgetunderlag (2019-2021) pekat på statens möjligheter att driva på utvecklingen inom digitaliseringens område och presenterat ett förslag på att medel tillförs anslag 1:6 till utvecklingsbidrag inom kultursamverkansmodellen med särskilt fokus på digitalt tillgängliggörande av offentligt finansierad konst och kultur, i storleksordningen 20 miljoner kronor. Vi konstaterade då samtidigt på det faktum att Dramaten, Operan och Riksteatern i statsbudgeten för 2018 har tillförts sammanlagt 15 miljoner kronor årligen 2018-2020 för digitala utsändningar av föreställningar.

Vår bedömning är att fördelning av statsbidrag för att främja digitalisering såsom det beskrivs av utredningen med fördel skulle kunna fördelas i form av utvecklingsbidrag inom anslag 1:6, alternativt ett utvecklingsbidrag i någon annan form. Om en mer omfattande nationell satsning på digitaliseringens område ska göras bör som ovan konstaterats en närmare analys av behov, prioriteringar och kostnadsramar göras.

9.4.3 Uppdrag om kulturella och kreativa näringar

Kulturrådet tillstyrker utredningens förslag att Tillväxtverket får i uppdrag att fortsatt utveckla analyser och strategier för att stärka kulturella och kreativa näringar i Sverige.

Kulturrådet stödjer utredningens beskrivning av området kulturella och kreativa näringar och konstnärernas och det konstnärliga skapandets helt centrala roll i värdekedjan. Vi instämmer också i utredningens bedömning av att det arbete som Tillväxtverket har bedrivit för att utveckla de kulturella och kreativa näringarna har varit värdefullt, och fortsatt behövs, för att stödja och stärka utveckling och kunskap om området nationellt. Vi vill också framhålla att det har varit en framgångsfaktor att Tillväxtverket i tidigare uppdrag också har samverkat över sektorer, bland annat med kulturpolitiskt ansvariga myndigheter, för att utveckla området.

Här vill vi exempelvis lyfta fram det pågående regeringsuppdraget avseende statistikutveckling som Tillväxtverket genomfört i samverkan med Kulturrådet, Kulturanalys, Statistiska Centralbyrån och Tillväxtanalys. Det är viktigt att sådan sektoröverskridande samverkan även fortsättningsvis beaktas i kommande uppdrag inom området kulturella och kreativa näringar.

9.4.4 Svenska projekt i EU:s ramprogram

Kulturrådet är tillsammans med Svenska filminstitutet nationell kontaktpunkt i Sverige för EU-programmet Kreativa Europa, EU:s ramprogram för kultur och audiovisuella medier. Myndigheten instämmer i utredningens beskrivning av situationen, dess bedömning att EU-medel inom programmet som kommer svenska

kulturaktörer till del med fördel bör öka samt betydelsen av den regelbundna uppföljning av svensk medverkan inom programmet som redan görs av Kulturrådet respektive Filminstitutet.

Utredningen föreslår således ingen förändring jämfört med hur det idag fungerar. Det föreslås heller inga konkreta insatser för att stärka en utveckling med ökade EU-medel till svenska aktörer. Kulturrådet bedömer att ett flertal konkreta insatser med fördel kan göras för att underlätta svenskt deltagande i programmet. Vi nämner två av dem här.

Det mycket höga söktrycket från europeiska kulturorganisationer inom programmets kulturdel har inneburit att konkurrensen om tillgängliga medel varit hård och beviljandegraden låg. Svenska organisationer ansöker i god omfattning om stöd inom Kreativa Europa. I förhandlingarna om kommande EU-program bedömer Kulturrådet således att en ökad budget för delprogrammet Kultur inom Kreativa Europa potentiellt skulle stärka svenska kulturaktörers möjligheter att i ökad omfattning få del av EU-medel inom programmet.

Vi bedömer även att en insats på nationell nivå som skulle stärka svenska kulturorganisationers möjligheter att delta, är om Kulturrådet i likhet med ett flertal andra europeiska länder, disponerade särskilda medel för att skapa en stödför statlig medfinansiering av projekt som beviljas medel inom delprogrammet Kultur inom Kreativa Europa. Stödformen skulle finansiera en del av den omfattande finansiella egeninsatsen som är ett grundläggande krav för att kunna genomföra projekt inom ramen för programmet. Ett sådant system skulle skapa en trygghet och troligen ett ökat incitament att ansöka om de aktörer som beviljas EU-medel får statlig medfinansiering för att kunna genomföra projektet. Behovet av stärkta möjligheter till medfinansiering inom Kreativa Europa har också beskrivits i myndighetens budgetunderlag.

Kulturrådet önskar även uppmärksamma att andra EU-program och fonder har betydelse för konstnärers och kulturskapares villkor och möjligheter till internationella arbetsmöjligheter. Vi vill betona EU-programmet Erasmus + betydelse för studenter vid de svenska konstnärliga högskolornas möjligheter att studera utomlands under utbildningstiden. Inte sällan leder utbytesperioderna till fortsatta konstnärliga samarbeten och internationella utbyten i det kommande professionella livet. Inom Europeiska socialfonden fick exempelvis kompetensutvecklingsprojektet Kulturkraft för professionella konstnärer och kulturskapare stöd under den föregående programperioden. Kulturrådet önskar inför kommande EU-programperiod efter 2020 därför gällande de svenska prioriteringarna betona vikten av att bättre möjligheter ges för kultursektorn, inklusive konstnärer och kulturskapare, att delta i satsningar inom de fonder och program som svenska myndigheter förvaltar.

9.4.5 Stärkt arbetsmarknad genom residensprogram

- Kulturrådet instämmer i utredningens bedömning av den betydelse som residensprogram har och instämmer i att ytterligare residensprogram skulle gagna konstnärers förutsättningar att verka.

Att under en begränsad tid kunna arbeta och leva på en annan plats är ovärderligt för många konstnärer. Konstnärliga residens, där konstnären ges en arbetsplats, bostad och stipendium för att under en tid verka i ett annat land, stad eller miljö, är ett effektivt sätt att utveckla kontaktnät och stimulera nya konstnärliga idéer. Idag finns en mängd olika typer av konstnärsresidens som anpassats efter konststartens förutsättningar, syftet med vistelsen och platsens förutsättningar.

Residensformen kan fylla olika syften så som att bidra till ökad lokal förankring av en konststart, ökad internationalisering, inspiration och nya samarbeten. Residensformen kan innebära möjligheter att under en tid skapa, ägna sig åt utforskande processer eller åt produktion. Formatet kan inom olika konstområden med svag infrastruktur bidra till att den stärks för fria aktörer på regional och kommunal nivå.

Kulturrådet konstaterar exempelvis att betydelsefulla initiativ har tagits i Region Halland inom dansens område. Initiativen har kommit till stånd mot bakgrund av att Kulturrådet inom utvecklingsbidraget för regional kulturverksamhet (inom kultursamverkansmodellen) prioriterat att utveckla den regionala kulturella infrastrukturen och att använda nya arbetssätt i form av till exempel just residensverksamhet och plattformar. Konst- och kulturområden med en svag regional infrastruktur, såsom dans, har särskilt pekats ut. Detta visar också att det faktum att kultursamverkansmodellen bygger på ett antal utpekade konst- och kulturområden är en förutsättning för att den ska kunna vara verkningsfull.

Residensen kan se väldigt olika ut vad gäller villkor och vad som krävs av egen grundfinansiering. Att behöva resa till olika residens för att få möjlighet att verka som konstnär kan däremot vara svårt att kombinera med familj. Det är viktigt att syftet med residenset är klarlagt från början så att parternas olika förväntningar är tydliga liksom att villkoren i övrigt är rimliga för konstnärerna.

Kulturrådet avstyrker förslaget om att konstnärliga residens inrättas på statliga arbetsplatser samt att bolaget Tillt tillförs 5 miljoner kronor per år för att vara förmedlande länk mellan myndigheterna och konstnärerna.

Det finns många exempel på lyckade projekt där konstnärers närvaro på traditionella arbetsplatser leder till oväntade och ömsesidigt positiva effekter. Kulturrådet ställer sig dock frågande till utredningens beskrivning både av insatsens syfte och utformning.

Enligt utredningen har antalet arbetsplatskonstföreningar, och därmed medarbetares möjlighet att möta konst i arbetslivet, minskat under senare år. Residenskonstnärer skulle kunna motverka detta, menar man. Men de flesta beskrivningar av syftet med residenskonstnärer på arbetsplatser (i synnerlighet TILLTs egna rapporter) fokuserar snarare på hur konstnärerna kan kopplas till företagets processer i syfte att främja innovation och utveckling. TILLTs egen studie av AIRIS-projektet (2003-2006) skriver bl.a. ”Det är viktigt att Airis inte har ett arbetsmarknadspolitiskt syfte eller uppdrag. Om arbetslivet upplever att konst och kultur används för att konstnärer ska få nya jobb så underminerar det den långsiktiga utvecklingen av samarbetet. Vi betonar i stället att dagens arbetsliv inte har råd att inte ta tillvara på den kompetens som finns inom konst och kultur för att generera ett friskt, framgångsrikt näringsliv. Med detta som grund tas den konstnärliga kompetensen på allvar.”⁵

Residensverksamhet som utgår från konstnärernas egna behov och utveckling måste vara i fokus för insatser som har ett konstnärspolitiskt syfte. Om syftet däremot är att skapa en breddad tillgång till konst och kultur på arbetsplatser, vore andra kulturpolitiska insatser riktade till betydligt bredare grupper än anställda vid statliga myndigheter att föredra.

Kulturrådet har inget att invända mot förslaget om att Konstnärsnämnden tillförs 10 miljoner för satsning på internationella residensprogram. Kulturrådet föreslår att Författarfonden får huvudansvar för uppdraget att utveckla residensprogram inom ord-området. Om ett samarbete med Sida kan möjliggöras för att inrätta nya residensprogram för att stärka en konstnärlig utveckling i Sverige och i biståndsländer, så tillstyrker Kulturrådet naturligtvis även detta.

Internationella residens är mycket uppskattade av konstnärer inom olika konstområden, och leder ofta till nya kontakter som i sin tur kan skapa möjligheter för nya uppdrag. En ökad satsning på residens är därför välkommen och bidrar samtidigt till ytterligare internationalisering av svenskt konst- och kulturliv. Det hade varit värdefullt med en mera noggrann genomgång av de befintliga typer av residens som idag finns. Exempelvis har det på regional nivå vuxit fram flera intressanta initiativ inom ramen för kultursamverkansmodellen.

Avseende utvecklingen av ett internationellt residensprogram för konstnärer på ordområdet vill Kulturrådet påminna om det uppdrag som Konstnärsnämnden hade år 2015, att i samråd med Kulturrådet, Sveriges Författarfond och andra berörda aktörer ta fram ett förslag till internationellt utbytesprogram för litterära upphovspersoner. Inom ramen för uppdraget utvecklades egentligen inte hur ett sådant program i praktiken skulle kunna utformas. Kulturrådet framförde i samband med detta, och föreslår fortsatt att Författarfonden får i uppdrag att utveckla ett residensprogram för konstnärer på ordområdet. Detta mot bakgrund av att

⁵ Eriksson, Mikael & Alexander Styhre, Kreativ logik, komfortzoner och värdet av konstnärligt tänkande, ur *Kulturens kraft för regional utveckling*; red. Lisbeth Lindeborg och Lars Lindkvist, SNS 2010

Författarfonden är den organisation som ansvarar för övriga stöd för konstnärer inom ordområdet. Fonden som arbetar nära de enskilda författarna, dramatikererna och översättarna till svenska kan på ett ändamålsenligt sätt ansvara för ett program utformat efter deras behov.

Kulturrådet tillstyrker förslaget att vi tillsammans med Kulturrådet, Konstnärsnämnden, Sida och Svenska institutet får ett gemensamt uppdrag att samverka för att främja konstnärernas roll i utvecklingssamarbetet.

Utredningen framhåller den roll som konstnärer kan spela i utvecklingssamarbetet, något Kulturrådet under en rad år efterfrågat ökad diskussion kring. Konsten och kulturens roll för demokrati och yttrandefrihet har förtydligats i Sidas senaste tematiska strategi inom området genom vilken en rad kulturprojekt i utvecklingsländer stöds. Vad som i dagsläget saknas är en fördjupad diskussion om hur kultursamarbeten mellan aktörer i Sverige och utvecklingsländer kan leda till att uppfylla biståndspolitikens mål.

Unescos konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar kan sägas vara vägledande för arbetet med konstens och kulturens roll i utvecklingssamarbetet, och arbetet med konventionen stöds också finansiellt av Sverige genom bidrag från Sida. Ett av konventionens tematiska områden, handlar om att länder som ratificerat konventionen ska arbeta för att uppnå ett balanserat flöde av kulturella varor och tjänster samt öka mobiliteten för konstnärer. Kulturrådet bedömer att Sverige kan göra mer för att konstnärer i biståndsländer får tillgång till nätverk, exponering och marknader i det globala nord. Ett sätt att uppnå detta kan vara att stödja ökat utbyte och samarbete mellan svenska kulturaktörer och kulturaktörer i samarbetsländerna t.ex. genom residenssamarbeten.

Det Sida-finansierade program som Kulturrådet under tre år faciliterade, som syftade till hållbara, ömsesidiga relationer mellan kulturaktörer i Sverige och länder där Sverige fasar ut bistånd (s.k. aktörssamverkan), kan sägas vara ett lyckat exempel på detta, inte minst då flera av projekten som initierades genom programmet fortsatt i olika former.

9.4.7 Konstens behov av mellanhänder

Kulturrådet tillstyrker principiellt utredningens bedömning att de strukturer som finns inom det som utredningen kallar ”mellanhänder” bör stärkas och kompletteras. Däremot efterlyses en närmare definition av vad utredningen här avser med begreppet ”mellanhänder” och en beskrivning och analys av mellanhändernas funktion och betydelse för olika konstområden.

Utredningen förefaller definiera centrumbildningar och allianssystemet som mellanhänder och föreslår att dessa strukturer ska stärkas (dessa två respektive förslag kommenteras nedan). Det framgår däremot inte av förslaget om utredningen

även anser att andra ”mellanhänder” bör stärkas, som exempelvis förlag, gallerister, curatorer, vilka också nämns som exempel av utredningen.

Avseende utredningens beskrivning av att behovet av mellanhänder har ökat till följd av digitaliseringen konstaterar vi att det i vissa fall också kan vara det motsatta förhållandet som råder.

Kulturrådet önskar här lyfta fram betydelsen av mellanhänder mellan konstnär respektive publik och marknad, samt behovet av att med statliga resurser kunna stödja dessa grupper. Begreppet mellanhand kan innebära många olika saker. Kulturrådet har oftast talat om mellanhänder som ledet mellan konstnärlig utövare och den plats/plattform/arena där konsten möter publiken. Ett led som kan fungera nätverkande, mäklande, förhandlande och kontextualiserande, beroende på område. Traditionellt har inte detta led finansierats av offentliga stöd, och verksamheten bedrivs ofta i företagsform. Som inom många konstnärliga verksamheter finns dock olika grader av kommersiell drivkraft och möjligheter.

När kulturlivet går mot mindre fasta anställningar, och fler och fler konstnärer jobbar med många olika uppdragsgivare, i Sverige och internationellt, finns ett allt starkare behov av professionella aktörer som på olika sätt kan agera mellan konstnärer och uppdragsgivare. Detta led ser väldigt olika ut beroende på hur konstområdet fungerar, och eventuella statliga insatser bör spegla detta.

Som exempel på möjliga statliga insatser kan nämnas den samverkan som Kulturrådet och Tillväxtverket har i ett treårigt pilotprojekt (2016-2018) för ökad internationalisering och exportstöd till det som vi har kallat mellanled inom kultursektorn. Stöd, i form av bland annat resebidrag till agenter, gallerier, förlag och liknande aktörer har administrerats av Kulturrådet med ekonomiskt stöd från Tillväxtverket. Satsningen har varit både efterfrågad och lyckad, men stora behov från sektorn kvarstår.

Kulturrådet förfogar inte över egna medel att fortsätta satsningen från och med 2019 och vill i detta sammanhang uppmärksamma regeringen på vikten av att satsningen fortsätter i någon form. För exempelvis gallerier har stöd fördelats för deras medverkan på internationella mässor där de visat och representerat svenska konstnärer. Bidraget har lett till ökad internationalisering för svenska gallerier och för representerade konstnärer. För gallerierna har det haft betydelse att staten gått in med även en liten summa pengar. För de svenska konstnärerna betyder den internationella exponeringen en ökad synlighet och därmed möjlighet till exempelvis samarbeten eller utställningar.

Inom begreppet mellanhänder skulle även arrangörer kunna rymmas, som varande den arena där konstnären möter en publik. Arrangörsledets betydelse kommenteras vidare under avsnitt 9.5.4. Det är också värdefullt att utredningen tar upp kritikens betydelse som ”mellanhand” och förmedlare.

- Kulturrådet avstyrker utredningens förslag om att ett statsbidrag införs för en försöksverksamhet med en allians för konstnärliga upphovsmän under perioden 2020–2022.

Allianserna fyller en viktig funktion för att säkerställa trygghet för de utövare inom teater, dans och musik som är anställda vid en av de tre allianserna. Förslaget om en allians för konstnärliga upphovsmän kan ses i ljuset av dagens ofta dåliga arbetsvillkor även för dessa yrkesgrupper. Kulturrådet avstyrker dock förslaget om en ny allians.

För det första kan man konstatera att utredningen inte tydligt beskriver vilka yrkesgrupper de här primärt avser och hur en alliansmodell skulle kunna fungera i praktiken för de olika grupperna. Förslaget illustrerar en otillräcklig analys av heterogeniteten inom konstnärsområdet. Formerna och villkoren för arbetet skiljer sig radikalt åt mellan exempelvis en bildkonstnär, författare eller komponist och frågan är hur en alliansmodell över huvud taget skulle kunna fungera för dessa grupper. Vidare är utredningen otydlig avseende hur deras användning av upphovsman förhåller sig till det juridiska begreppet upphovsman.

Kulturrådet vill här i stället understryka behovet av ökade produktionsmedel till det professionella fria scenkonst- och musiklivet och fria aktörer inom bild- och formområdet, då dessa ger de professionella utövarna inom dans, teater, musik och bild och form reella möjligheter till nya arbetstillfällen och till bred utveckling av konstområdena.

Ökade medel för produktion och presentation har avgörande betydelse för en fungerande arbetsmarknad för de fria aktörerna och för att uppnå de kulturpolitiska målen om kvalitet, förnyelse, mångfald och tillgänglighet. Att satsa på ökade medel för dessa områden och förändrade villkor inom försäkringssystemet skulle bättre tillmötesgå behovet för frilansande professionella utövare inom dans, musik och teater. Medel till allianserna når en bråkdel av kulturutövarna och omfattar i dag alltså inte heller upphovspersoner. Ett relevant perspektiv får man i jämförelsen mellan antal anställda hos Allianserna och antalet professionella utövare som helt eller delvis försörjer sig på sin konst i Konstnärsnämndens rapport från 2016 ”Konstnärernas demografi, inkomster och sociala situation”. Den omfattar 9000 utövande konstnärer, och 20 000 upphovsmän.

Förslaget om en ny allians för upphovspersoner vittnar också om en otillräcklig analys av omvärldsförändringarna inom de respektive konstområdena och hur dessa kommer att påverka behoven av förnyade stödsystem inom en överskådlig framtid. För att ta ett exempel så kommer de förändringar av förlagsbranschen och bokmarknaden sannolikt att medföra att biblioteksutlånen av tryckta böcker minskar, vilket har direkt betydelse för biblioteksersättningen.

- Kulturrådet tillstyrker utredningens förslag att förstärka det statliga anslaget till centrubildningarna.

Centrubildningarna spelar en viktig roll för frilansande konstnärliga yrkesutövares arbetsmöjligheter. I utredningen saknar vi dock en djupare analys av centrubildningarnas olika roller och funktioner inom respektive konstområde. Ökad finansiering i denna storleksordning skulle innebära att centrubildningarnas respektive verksamheter kan utvecklas och deras regionala förankring förstärkas, något som Kulturrådet ser som angeläget.

9.4.8 Administrativt myndighetsstöd för konstnärer

Kulturrådet instämmer i att det är angeläget att myndigheternas information och service riktad till konstnärer förstärks och samordnas, men önskar inte i övrigt kommentera de olika initiativen då dessa primärt rör Konstnärsnämnden. Kulturrådet medverkar däremot naturligtvis gärna i initiativ på området. Här kan även nämnas de samtal som Kulturrådet har fört med andra kulturmyndigheter kring en möjlig gemensam portal, för bättre service till potentiella bidragssökande.

9.5.2 Konstnärens förutsättningar att verka i regionerna

Kulturrådet instämmer i stora delar i utredningens beskrivning av förutsättningarna för konstnärer att vara verksamma i olika delar av landet. Däremot svarar utredningen endast delvis på frågan i direktiven – hur kultursamverkansmodellens införande har påverkat dessa förutsättningar. Vi instämmer i att regionala och lokala marknader behöver stärkas, bl.a. genom att lokala arrangörer får bättre förutsättningar att betala skälig ersättning till konstnärer.

Hela den statliga kultur- och konstnärspolitiken påverkar förutsättningarna för konstnärer att verka i hela landet och utvecklingen av regionala och lokala marknader. För Kulturrådets del sker det både via statsbidrag som fördelas genom kultursamverkansmodellen och stöd till professionella aktörer inom den fria sektorn som får statligt stöd för produktion, presentation och olika typer av främjande insatser. Det handlar om fria grupper, fria arrangörer och andra fristående organisationer som är centrala för en fungerande kulturpolitisk infrastruktur inklusive en vidgad arbetsmarknad för konstnärer.

Att stärka de professionella fria arrangörer möjliggör fler möten med konst, på fler platser. De fria arrangörerna utgör också de viktiga led i det som kan kallas konstbildning, det vill säga att via programverksamhet och liknande aktivt arbeta för att introducera och tillgängliggöra nya konstnärskap och nya konstformer. Den fria sektorn verkar även utanför storstadsområdena och är avgörande för exempelvis barn och ungas möjlighet att möta scenkonst runt om i landet.

En ekonomisk förstärkning krävs för att ytterligare professionalisera dessa arrangörer. Kulturrådet hade tillsammans med Konstnärsnämnden år 2013 ett

gemensamt uppdrag kring arrangörssituationen inom musikområdet. Där konstateras att ett långsiktigt mål för myndigheterna var att bidra till att fler av de många, mindre arrangörerna, ofta i form av ideella föreningar, kan höja graden av professionalitet avseende exempelvis publikarbete och möjlighet att betala ut rimliga gager och andra ersättningar⁶. Utredningen föreslår att Kulturrådet får i uppdrag att göra en redovisning av arrangörsledets arbete och en analys de villkor som möter konstnärerna (9.5.4), vilket kan vara ett första steg.

9.5.3 Kultursamverkansmodellen

- Kulturrådet välkomnar att konstnärernas villkor finns med i kommande analyser och utvärderingar av modellen.
- Vi avstyrker förslaget till förändring av förordningen 2010:2012 om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet.
- Vi tillstyrker att det professionella kulturlivet och konstnärerna i regionerna tillförs ytterligare 25 miljoner kronor fr.o.m. 2020.

En utgångspunkt vid införandet av Kultursamverkansmodellen var ”att ge möjligheter för kulturskapare i hela landet att arbeta och utveckla sitt konstnärskap”.⁷ Utredningen har noterat att detta gett genomslag; det konstateras bl.a. att ”konstnärsperspektivet har börjat utvecklas i kulturplanerna”.

Vi menar att detta i hög grad möjliggjorts just genom att landstingen i enlighet med förordningen haft att ansvara för att främja tillgång till angivna konst- och kulturområden. Utredningen föreslår i stället att ”landstinget ska ansvara för att bidragsgivningen främjar en god tillgång till olika kulturella och konstnärliga uttryck för länets invånare”. Utredningen önskar mer tillit, mindre detaljreglering och förefaller oroad av att nuvarande skrivning inte skulle ge utrymme för ”nya konstnärliga uttryck”.

Utredningen har i tidigare kapitel (se bl.a. 9.5.2) beskrivit betydelsen av de fasta institutionerna på nationell, regional och lokal nivå för människors möjlighet att ta del av kulturen och konsten, och också för konstnärerna att verka i institutionernas konstnärliga produktioner.

Att exempelvis professionell dansverksamhet pekas ut i nämnda förordning har varit och är fortfarande avgörande för att utveckla infrastrukturen för konstområdet och invånarnas möjlighet att ta del av dans. Även bild- och formkonst är ett område med svag infrastruktur. Att området nu är utpekade i förordningen ökar, på motsvarande sätt som för dansen, möjligheten till regional förankring av professionell bild- och

⁶ Konstnärsnämnden/Kulturrådet (2013), Arrangörer på musikområdet, s. 42

⁷ *Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet*, SOU 2010:11 s. 12.

formverksamhet. Litteraturen är ett tredje exempel. Efter att regeringen förtydligade förordningen på så sätt att 8§ pkt 3. även inbegrep läs- och litteraturfrämjande verksamhet (utöver biblioteksverksamhet) kan vi notera en rad intressanta satsningar för litteraturområdet, ofta inom den regionala biblioteksverksamheten. Det kan handla om exempelvis residens, och evenemang av olika slag. (Vi kan konstatera att regionernas utvecklingsarbete och potentiella roll för konstnärer inom det litterära området är inte beskrivet i utredningen.)

Det är direkt kontraproduktivt för den kulturpolitiska såväl som den konstnärspolitiska utvecklingen att genomföra en sådan regelförändring. Staten skulle med detta överge möjligheterna till nationell överblick och att kunna driva att olika konst- och kulturområden ges möjlighet att förankras i hela landet. Förslaget stärker inte heller möjligheten att verka för förbättrade villkor för professionellt verkamma konstnärer, tvärtom. Vi bedömer även att det skulle försvaga tilliten till statens bidragsgivning vad gäller att verka för konstens och olika konstarters ställning i samhället.

Ett flertal utvärderingar har genomförts av Kultursamverkansmodellen, bl.a. av Kulturanalys, Sveriges kommuner och landsting (SKL) och Riksdagens Kulturutskott. Vid sidan av modellens positiva effekter återkommer, som något per se negativt, påståendet om betydande statlig styrning och detaljreglering.⁸ Eftersom landstingen de facto har en stor frihet i hur medel ska fördelas mellan olika verksamheter finns det skäl att anta att känslan av styrning huvudsakligen har sin grund i hur uppföljningen av kultursamverkansmodellen har fungerat. Å ena sidan är en förutsättning för statlig bidragsgivning att regering och riksdag får en återrapportering av hur pengar använts. Samtidigt ska uppgiftslämnarens administrativa börda minimeras. Kulturrådet har sedan modellen infördes genomfört flera förenklingar av uppföljningen. Statskontoret har på regeringens uppdrag analyserat nuvarande uppföljnings- och utvärderingsstruktur och bedömer att systemet är rimligt utformat, men ser också möjligheter till förenklingar och förbättringar.⁹ Arbetet med att implementera dessa pågår.

Beträffande oron för att nya konstnärliga uttryck inte ska ges utrymme inom nuvarande reglering vill vi erinra om att gällande förordning särskilt pekar ut konstområdesöverskridande samarbeten: ”Landstinget får även lämna statsbidrag till överskridande samarbeten mellan olika konstområden.” (8§). Vi bedömer att detta ger regionerna/landstingen stora möjligheter att inrymma nyare konstformer och uttryck. För att säkerställa att nyare konstformer kan omfattas inom kultursamverkansmodellen, förordar Kulturrådet att regeringen förändrar enskilda skrivningar i den nuvarande förordningen. Mot bakgrund av scenkonstområdets

⁸ För en sammanfattning av vad som framkommit i utvärderingar, se t.ex. *Kultursamverkan för ett Sverige som håller ihop - Framtida inriktning och utvecklingsmöjligheter för kultursamverkansmodellen*, Ds 2017:8.

⁹ Uppföljnings- och utvärderingssystemet av kultursamverkansmodellen – en översyn. Statskontoret 2018:15

utveckling mot nya och konstområdesöverskridande former föreslår Kulturrådet exempelvis i sitt senaste budgetunderlag att förordningen ändras genom att ”annan professionell scenkonstverksamhet” läggs till, just för att tydligt inkludera andra scenkonstformer.

Kulturrådet konstaterar att utredningen inte har någon tydlig analys eller bedömning av på vilka sätt de extra 25 miljoner kronorna skulle kunna komma att stärka konstnärernas förutsättningar att verka runt om i landet, eller hur medlen skulle fördelas. Ökningar av anslaget i denna storleksordning är trots allt små om de ska fördelas på 20 regioner/landsting.

Kulturrådet förordar emellertid förslaget och föreslår att medel tillförs i form av utvecklingsbidrag som kan stärka konstområden med svag regional struktur och utveckla infrastruktur i form av olika typer av resurscentra och residensverksamhet. Under de senaste åren har utvecklingsstöd fördelats till en rad insatser för att stärka utställningsmöjligheter, plattformar och strukturer inom bild- och formområdet, som exempelvis Resurscentrum för konst i Norrbotten, Havremagasinet i Boden och Centrum för konst och design Vandalorum i Jönköpings län. Ett annat exempel är Arts Inside Out i Halland, där stöd fördelats till fortsatt etablering av en ny, tvärkulturell institution som bygger på residensverksamhet.

9.5.4 Kulturarrangörer i hela landet

- Vi tillstyrker utredningens förslag att ge Kulturrådet i uppdrag att följa upp och redovisa arrangörsledets arbete och göra en fördjupad analys av de villkor som möter konstnärerna.

Kulturrådet instämmer i utredningens beskrivning av arrangörsledets centrala betydelse och vill liksom tidigare i detta remissvar lyfta fram vikten av att se till finansiering av hela kedjan i den infrastruktur som möjliggör konstnärligt skapande och att konsten möter en publik runt om i hela landet.

Kulturrådet hade, som tidigare nämnts, tillsammans med Konstnärsnämnden 2013 ett uppdrag kring arrangörssituationen på musikområdet. En uppföljning och analys av arrangörsledet inom fler konstområden vore värdefull för att identifiera vilka insatser som behöver göras för att främja kulturarrangörer i hela landet. Frågan om arrangörsledets förutsättningar är dock omfattande och komplex, och skiljer sig åt mellan olika konstområden, varför Kulturrådet ser att extra resurser skulle krävas för att genomföra det föreslagna uppdraget.

9.5.5 Konstbildningens betydelse

- Kulturrådet avstyrker utredningens förslag.

Utredningen nämner ett antal förmedlande organisationer (”civilsamhällets aktörer, från de stora organisationerna som Riksteatern och Sveriges konstföreningar, till den

lokala kulturföreningen”, s.420) och pekar på vikten av att stärka dem ekonomiskt, samtidigt som de beskriver en utveckling med vikande medlemsantal och en minskad aktivitetsnivå. En analys saknas däremot av vad denna tendens beror, vilka omvärldsförändringar som skett och vilka andra aktörer som har tillkommit.

Kulturrådet ser stora behov av att stärka fria producenter, arrangörer och organisationer som på olika sätt arbetar främjande för att utveckla sitt arbete med förmedling och bildning, men ser inget skäl att avgränsa reformmedel till det utredningen benämner ”konstförmedlande insatser”.

Utredningen beskriver endast i vaga ordalag vad de egentligen avser då de talar om konstförmedlande organisationer, konstförmedlande insatser och konstbildning. Enligt Kulturrådet kan alla typer av organisationer som arbetar med att skapa möten mellan konst och publik, och göra konsten tillgänglig, sägas arbeta med förmedling och bildning. Inom exempelvis bild- och formkonstens område genomförs konstbildning och konstförmedling av många fler aktörer än de ”främjandeorganisationer inom bild- och formkonstområdet”¹⁰ som idag får stöd från Kulturrådet och som särskilt omnämns av utredningen.

I Kulturrådets bidragsgivning ingår perspektivet tillgänglighet - att tillgängliggöra konsten för en publik. Inom bild- och formområdet innebär tillgängliggörande exempelvis pedagogiska insatser, konstvisningar och konstnärssamtal. Detta är den samtida konstbildningen och konstförmedlingen som utförs ute i hela landet av en rad fria aktörer. Det sker genom utställningsarrangörer i små och mellanstora konsthallar, i civilsamhällets organisationer och i de konstnärsdrivna verksamheterna.

9.6.3 MU-avtalet

- Kulturrådet tillstyrker att fler myndigheter inom museisektorn får i uppdrag att redovisa utbetalda ersättningar enligt MU-avtalet.
- Vi tillstyrker att det nuvarande anslaget 4:4 tillförs ytterligare 5 miljoner kronor fr.o.m. 2020.
- Vi delar utredningens bedömning att bland annat MU-avtalet är fortsatt centralt för många bild- och formkonstnärers möjligheter att leva på sitt konstnärskap.

Kulturrådet har inga invändningar mot utredningens förslag om att fler myndigheter inom museisektorn får i uppdrag att redovisa utbetalda ersättningar enligt MU-avtalet. Det skulle bidra till ökad kunskap om hur stora ersättningar som går till bild- och formkonstnärer från statliga arrangörer, och kunna tydliggöra på vilket sätt de statliga arrangörerna ersätter konstnärer för sin medverkan i utställningssammanhang (medverkansersättning).

¹⁰ <http://www.kulturradet.se/sv/bidrag/bildochformkonst/Organisationer-pa-bild--och-formkonstområdet/>

Kulturrådet bedömer dock att det framförallt är inom regional och kommunal verksamhet som tillämpningen av MU-avtalet behöver öka. Kulturrådet har i en rapport från år 2013¹¹ konstaterat att de kommunala arrangörerna tillämpar MU-avtalet i lägre grad än regionala, statliga och fria arrangörer. Kulturrådet delar utredningens bedömning att MU-avtalet har stärkt bild- och formkonstnärers ersättning för utfört arbete. Men det finns en risk att delar av ersättningen förhandlas bort. Utredningen lyfter fram att det i synnerhet kan vara svårt att få ersättning för det förberedande arbetet som krävs inför en utställning. Vår bedömning är att bild- och formkonstnärer behöver ersättas för utfört arbete i högre grad. Vi ser en utveckling där fler arrangörer beställer verk av konstnärer. I vissa fall är MU-avtalet tillämbart för ersättning för produktion av verk, medan det i andra fall kan tecknas andra slags avtal. Exempelvis kan en konstnär anställas för produktion av verk.

Vår bedömning är att bild- och formkonstnärers möjlighet att få ersättning för utfört arbete skulle främjas av att utställningsarrangörer och andra offentliga uppdragsgivare uppmuntras att prioritera ersättningar till konstnärer och samtidigt ges ökade ekonomiska resurser för produktion av verk. Det innebär att det kan finnas behov av resursökningar till kommunala och regionala utställningsarrangörer både för att öka tillämpningen av MU-avtalet och för att öka medverkansersättningen till konstnärer.

Kulturrådet har för 2018 fått en höjning av *anslag 44 Bidrag till bild och formområdet* om 12 miljoner kronor och bedömer att höjningen bidrar till ökade möjligheter för bild- och formkonstnärer att få betalt för utfört arbete. Fler utställningsarrangörer inom det fria kulturlivet kan nu öka budgeten för ersättningar till konstnärer. Vi ser redan att flera av de utställningsarrangörer som söker bidrag från Kulturrådet väljer att lägga allt större budget på ersättningar till konstnärer, antingen som medverkans- och utställningsersättning eller inom ramen för produktion av nya verk. En ytterligare höjning i likhet med den som utredningen föreslår bedöms kunna bidra ytterligare till konstnärers möjlighet att ersättas för utfört arbete.

Kulturrådet delar i stort utredningens bedömning att MU-avtalet bör få fortsätta att verka inom de ramar som gäller. Redan idag återrapporterar arrangörer med statligt stöd, men som inte är statliga myndigheter, tillämpningen av MU-avtalet till Kulturrådet. En eventuell framtida revidering av avtalet bör föregås av en undersökning om huruvida en revidering är nödvändig och vilka delar av avtalet som i så fall bör ses över.

9.7 Nya bidragssystem

Det framstår inte helt tydligt huruvida förslagen i kapitel 9.7 endast gäller för bidrag som i dagsläget riktar sig till enskilda konstnärer eller om den begreppsapparat som

¹¹ MU-avtalet: nulägesanalys och förslag till revidering, Kulturrådet, Stockholm, 2013

föreslås ska gälla bredare. Kulturrådet väljer att lämna kommentarer ur det bredare perspektivet.

9.7.1 *Konstnär som samlingsbegrepp*

Utredningen preciserar inte vilka styrdokument eller författningar som avses. Kulturrådet ser att begreppet konstnär kan vara ett fungerande samlingsbegrepp i vissa fall, medan det inte fungerar i andra sammanhang. Eftersom Kulturrådets stöd inte riktar sig till enskilda konstnärer, anges ofta begreppet ”aktör” i bidragsförordningarna, ofta med tillägg av typen ”som bedriver verksamhet av professionell art”, något som bedöms fungera väl. Exempelvis i fallet bidrag inom Skapande skola använder vi begreppet ”professionell kulturaktör”, och där skulle konstnärsbegreppet riskera att bli förvirrande, alltför snävt och det skulle riskera att förväxlas med bild- och formkonstnär. Se även Kulturrådets kommentarer under avsnitt 9.2.2.

9.7.2 *Bredd, genreöverskridande och flexibilitet*

Det står inte helt klart hur förslaget om ett nytt sätt att förstå begreppet professionell konstnär ska förstås, då skrivningarna i delar är vaga. Avseende förslaget att ”alla kända och okända uttryck för konstnärlighet ska omfattas” är det svårt att se vad utredningen i praktiken avser för typ av förändringar. Det har heller inte analyserats vad förslaget till öppna skrivningar kan få för konsekvenser. Syftet är enligt utredningen att begreppet ska vara öppet för nya tolkningar och avgränsningar. Detta syfte kan enligt Kulturrådet bättre uppnås med bibehållen begreppsbildning och med tillägg att nya konstområden kan komma att omfattas.

Kulturrådets erfarenhet är att nyare konstområden kan inkluderas i befintliga bidragsformer genom att formuleringar läggs till, jämför det som vi beskriver i avsnitt 9.5.3. inom Kultursamverkansmodellen avseende ”annan scenkonst”. Som ett exempel på en ökad tillitsbaserad styrning så har Kulturrådet god erfarenhet exempelvis av att sedan 2012 ha fått en betydligt bredare förordning inom det fria teater-, dans- och musikområdet¹², vilken ersatte flera mer detaljreglerande förordningar. Förändringen har lett till att myndigheten kan omformulera befintliga stödformer, alternativt skapa nya. Det har samtidigt givit oss frihet att på ett bättre sätt inkludera nyare uttryck i bidragsgivningen. I de fall en ansökan bedöms beröra flera olika konstnärliga uttryck bedöms ansökan av fler än en av myndighetens referensgrupper och även externa sakkunniga anlitas vid behov.

Vi hänvisar även till kommentarerna under avsnitt 9.2.2.

9.7.3 *Konstnärlig kvalitet som tröskel*

Kulturrådet kan här bara konstatera att kvalitet ingår i myndighetens bidragsförordningar i formuleringar som: ”Ändamålet med statsbidraget är att främja

¹² Förordning (2012:516) om statsbidrag till det fria kulturlivet inom teater-, dans- och musikområdet

mångfald, kvalitet och förnyelse samt annan kulturpolitiskt värdefull utveckling inom det fria kulturlivet.”¹³ eller ”Ändamålet med statsbidraget är att främja ett kulturutbud av hög kvalitet som bidrar till att uppfylla de nationella kulturpolitiska målen.”¹⁴ I myndighetens instruktion används begreppet ”konstnärligt värdefull utveckling”¹⁵.

Kulturrådet instämmer i att begreppet professionell är centralt. Om staten menar allvar med att förbättra villkoren för professionella konstnärer bör även professionell eller av professionell art fortsättningsvis finnas med i olika förordningar för statsbidrag.

Kulturrådet konstaterar också att begreppet professionell används i flera av myndighetens bidragsförordningar, genom att stöd ska ges till ”verksamhet av professionell art”. En operationalisering av professionalitetsbegreppet och en bedömning av professionaliteten görs sedan inom varje bidragsform och vid de sakkunnigas bedömning av varje enskild ansökan. Inom Skapande skola används Arbetsförmedlingen Kultur Medias definition avseende fria kulturaktörer¹⁶.

Att fastställa att medlen ska fördelas till verksamheter och projekt av professionell art hänger också samman med att de yrkesverksamma konstnärerna ska ha möjlighet till rimliga arbets- och produktionsvillkor.

9.7.4 Både fysiska och juridiska personer

- Kulturrådet avstyrker utredningens förslag att bidrag och stipendier till konstnärer ska kunna sökas av både individer och grupper samt fysiska och juridiska personer.

Utredningen preciserar inte vilka bidrag och stipendier som här avses, men Kulturrådet utgår från att det gäller medel som fördelas av Konstnärsnämnden respektive Författarfonden – möjligen även Kulturrådet.

Den huvudsakliga gränsdragningen mellan Konstnärsnämndens, Författarfondens och Kulturrådets bidragsgivning, som hittills har varit gällande, skulle därmed försvinna. Kulturrådet konstaterar att en sådan förändring skulle kräva en översyn och analys av bidragssystemen som helhet, och en konsekvensanalys, som inte har gjorts inom ramen för utredningen.

Utredningens omvärldsanalys visar att fler konstnärer blir egna företagare. Kulturrådet skulle dock gärna se att utredningen också hade tittat på vilka

¹³ Förordning (2012:516) om statsbidrag till det fria kulturlivet inom teater-, dans- och musikområdet

¹⁴ Förordning (2012:517) om statsbidrag till kulturella ändamål

¹⁵ ”Myndigheten ska särskilt verka för konstnärligt och kulturpolitiskt värdefull utveckling”, i 2 §, Förordning (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd

¹⁶ <https://www.arbetsformedlingen.se/For-arbetssookande/Stod-och-service/Kultur-Media/Kriterier-for-att-fa-tillgang-till-service-vid-Arbetsformedlingen-Kultur.html>

ekonomiska risker konstnärerna tar när de söker bidrag, både som fysisk person eller via en juridisk person.

9.10 Förvaltningen av konstnärspolitiken

9.10.1 Den statliga styrningen

Kulturrådet ställer sig generellt bakom utredningens förslag om principer för styrningen av den statliga konstnärspolitiken, dvs. att styrningen ska vara på armlängds avstånd, ska vara mer tillitsbaserad och att detaljeringsgraden i regeringens styrning genom de årliga regleringsbrevens ska minska.

Kulturrådet kan konstatera att det för myndighetens egen del under den senaste tio-årsperioden har skett en betydande renodling av styrningen i regleringsbrevens. Även huvuddelen av de förordningar som styr myndighetens bidragsgivning har förnyats i en riktning mot större flexibilitet och ökade möjligheter för myndigheten att anpassa stöden efter aktuella behov, dvs. en ökad tillitsbaserad styrning.

Förslaget om att ”Huvudinriktningen ska vara att ansvarigt beslutsorgan utformar kriterier för vilka konstnärer som ska vara berättigade att få konstnärspolitiskt stöd.” beskrivs inte närmare i utredningen.

De bredare och mer flexibla förordningar som i stora delar har ersatt mer detaljstyrande förordningar har för Kulturrådet inneburit en ökad möjlighet att utifrån kunskap och expertis inom de respektive konstområdena utforma bidragsformer som bättre svarar till behoven inom olika konstområden. Det finns dock fortfarande förordningar som behöver moderniseras, såsom framförts i Kulturrådets budgetunderlag.

Utredningen föreslår att ”Regeringens styrning ska säkerställa konstnärernas kunskaper och erfarenhet tas till vara i större omfattning i förändringsarbete som ligger utanför kulturpolitikens strikta indelning.” Inte heller detta förslag, och vilken praktisk tillämpning det skulle kunna få, beskrivs närmare i utredningen varför Kulturrådet avstår från att ta ställning till det.

Vi tillstyrker utredningens förslag att kravet på samverkan mellan de bidragsgivande institutionerna ska utökas. Detta kommenteras även i avsnitt 9.4.8.

Utredningen föreslår att kulturinstitutionerna i efterhand ska redovisa hur deras användning av resurserna påverkar de professionella konstnärernas arbetsmarknad. Utredningen preciserar inte här vilken typ av institutioner som avses eller vad en sådan redovisning skulle förutsättas omfatta.

För Kulturrådets del förutsätter vi att det handlar om de institutioner som ryms inom ramen för kultursamverkansmodellen, och att förslaget i övrigt avser de institutioner som finansieras direkt från regeringen. Inom samverkansmodellen redovisas idag antal årsverken för olika yrkeskategorier, vilket avspeglar de arbetstillfällena för konstnärer som skapas inom ramen för verksamheterna. Det förefaller inte rimligt att

av de sökande inkräva ytterligare analyserande resonemang kring aktiviteternas påverkan på arbetsmarknaden, något som också skulle öka den administrativa bördan.

Utredningen menar att de kulturpolitiska insatser som rymmer exempelvis stöd till scenkonstinstitutioner, fria grupper och konsthallar ”har inga eller få konstnärspolitiska förtecken i sina resp. förordningar” (s. 457) och att de därför övervägt att inkludera ett mer konstnärspolitiskt perspektiv inom dessa. Kulturrådet måste här konstatera att utredningen i det här sammanhanget använder ett snävt synsätt på konstnärspolitik. Vi menar att de formuleringar som idag finns i flera av de förordningar som styr vår bidragsgivning även är giltiga ur ett konstnärspolitiskt perspektiv. I den fria scenkonstens och musikens fall är ändamålet exempelvis att ”främja mångfald, kvalitet och förnyelse samt annan kulturpolitiskt värdefull utveckling”¹⁷. Att syftet med statsbidraget är att främja kvalitet, skapa utrymme för en mångfald av uttryck och för att pröva nya former, måste sägas gagna de konstnärer som medverkar i verksamheterna.

9.10.2 Organisationsstruktur

- Kulturrådet tillstyrker utredningens förslag om att samverkan mellan de bidragsgivande myndigheterna förstärks och att samarbetsskyldigheten enligt bidragsförordningen utökas till att också gälla Musikverket.

Redan i dag finns en omfattande samverkan mellan myndigheter, i Kulturrådets fall inte minst avseende Konstnärsnämnden, Författarfonden och Musikverket. Att formalisera denna samverkan och att fastslå samarbetsskyldigheten genom ett tillägg i bidragsförordningen framstår som logiskt. Gällande förvaltningen av konstnärspolitiken instämmer Kulturrådet i att det vore till gagn för konstnärerna med en än mer utökad samverkan mellan kulturmyndigheter med liknande uppdrag.

En genomgripande kartläggning och analys av hur befintliga stödsystem förhåller sig till varandra skulle behöva göras. Vi tror att detta skulle kunna möjliggöra en bättre anpassning av olika stödformer till konstfältens behov, och identifiering av eventuella överlappningar respektive luckor som finns inom nuvarande strukturer hos de respektive myndigheterna.

9.10.3 Bedömningsgrupper

Kulturrådet instämmer i att arbetet med externa sakkunniga som bedömare är en grundläggande och helt avgörande del av den statliga kulturpolitikens praktiska tillämpning i form av armlängdsprincipen. Kulturrådet instämmer också i att det är av vikt att transparent redovisa sakkunniggruppernas sammansättning, hur bedömningsarbetet sker etc. Sedan ett antal år finns också hos Kulturrådet en

¹⁷ Förordning (2012:516) om statsbidrag till det fria kulturlivet inom teater-, dans- och musikområdet

möjlighet att anmäla sitt intresse att delta i myndighetens referens- och arbetsgrupper, genom en intresseanmälan på webben.

Kulturrådet uppfattar att det finns ett förtroende inom konst- och kulturlivet för det sätt på vilket bedömningsarbetet sker, där sakkunniga har begränsade mandatperioder, och kompetenser roterar över tid.

9.11 Budgetfrågor

9.11.1 Konstnärspolitikens budgettram

Inledningsvis vill Kulturrådet säga att det inte är möjligt att ta ställning utredningens förslag till ekonomiska omprioriteringar, eftersom det inte anges från vilka anslag de 225 miljoner kronorna i reformmedel ska tas inom utgiftsområde 17. Det kan konstateras att en omprioritering i den storleksordningen inte kan genomföras utan att det fick betydande, och kanske till och med förödande, konsekvenser. De tillstyrkanden som finns i detta remissvar görs därför med reservation för att medlen snarare måste ses som reformmedel inom en ökad budgettram.

Kulturrådet noterar att förslag som rör digitalisering och minskad snedrekrytering står för 150 miljoner av de föreslagna omprioriteringarna, vilka kan sägas utgöra förslag som mer indirekt stärker konstnärers villkor. Det skulle enligt Kulturrådet ha varit en fördel om utredningen hade tagit ställning även till befintliga och framtida behov inom de befintliga strukturerna och stödordningarna, inom både produktion, förmedling och främjande.

Utredningen anger att dess förslag till resursförstärkningar är direkt riktade mot att förbättra konstnärernas villkor, och att utredningen inte har värderat de insatser som tas upp i myndigheternas budgetunderlag (s. 463). Kulturrådet vill åter igen peka på vikten av att se på de samlade statliga insatserna inom utgiftsområde 17 som avgörande för konstnärernas villkor, och vikten av att väga behov och insatser mot varandra. Liksom Konstnärsnämnden i sitt budgetunderlag 2019–2021 har konstaterat att ramen för stipendier och bidrag behöver ökas ytterligare, har Kulturrådet i sitt senaste budgetunderlag pekat på att det i ett längre perspektiv är önskvärt att anslagen till det fria kulturlivet kontinuerligt förstärks. Detta även om de ökningsåtgärder som gjordes i statsbudgeten för 2018 i huvudsak motsvarade de behov som Kulturrådet tidigare hade presenterat.

Utredningen konstaterar att tillfälliga, tidsbegränsade satsningar har varit återkommande inom kulturpolitiken under lång tid och bedömer att en mer långsiktigt uttalad finansiering skulle stärka konstnärspolitikerna (s 464). Kulturrådet instämmer i allra högsta grad i detta - avseende det kulturpolitiska området som helhet.

Utredningens förslag till förändringar av budgeten kommenteras i övrigt under respektive område och förslag.

9.11.2 Pris- och löneomräkning

- Kulturrådet tillstyrker utredningens överväganden och förslag om att samtliga konstnärspolitiskt relaterade anslag inom utgiftsområde 17 ska omfattas av statens pris- och löneomräkning.

Såsom har påpekats i myndighetens budgetunderlag under en rad år anser Kulturrådet att samtliga sakanslag som myndigheten disponerar bör omfattas av pris- och löneomräkning. För närvarande saknas pris- och löneomräkning för sakanslagen, med undantag för anslaget för regional kulturverksamhet (anslagspost 1:6).

Kulturrådets bidrag används till största del för att bekosta löner och lokaler. Det gäller finansieringen av en infrastruktur med ett nät av fria aktörer inom scenkonst, musik, bild- och formkonst samt litteratur och läsande. Där ingår exempelvis teatergrupper, danskompanier, musikscener och utställningslokaler runt om i landet, liksom konstnärer anställda inom dans-, teater- och musikallianserna, vilka också lyfts fram av utredningen. Dessa påverkas liksom alla andra verksamheter av den allmänna kostnadsutvecklingen, och oförändrade anslagsnivåer innebär att bidragen urholkas. Kulturrådet har också i budgetunderlag påpekat att Kulturrådets sakanslag för bidrag till kulturverksamhet bör förstärkas kontinuerligt genom regeringsbeslut, om det inte är möjligt att tillämpa PLO på anslagen.

Övriga kommentarer

Kulturrådet vill i övrigt lyfta fram att det hade varit önskvärt om utredningen fördjupat sig i vilka särskilda behov och förutsättningar konstnärer verksamma på minoritetsspråk eller inom en exempelvis samisk tradition har, samt vilka åtgärder det allmänna behöver genomföra för att ge lika förutsättningar att verka som konstnär.